

ישראל במלחמה

שבועות תשפ"ד

רק בגלל

ההרה

אסופת קטעי הגות ושירה העוסקים
במשמעות הקיום היהודי ובתפקיד
הלימוד והתורה - במובנה הרחב -
בימים שבין משבר לתקומה

לב אחד
ONE HEART
قلب واحد

פעם ראשונה אדם לומד ומבין,
פעם שניה לומד ותוהה.
מיטה הייתי בי ידמיתִי שאני מבין,
הרי אני מבין ולא כלום.
פעם שלישית מבין ואינו מבין,
פעם רביעית מבין את שלא הבין
ואינו מבין את שהבין,
וכן על דרך זה פעם אחר פעם.
ואם יגע הרבה וחזר הרבה
עד שישוכח כמה פעמים חזר
ויש לו סיוע מן השמים
הרי הוא מתחיל להבין.
וזו תחילת חכמה.

(ש"י עגנון, עיר ומלואה)

רק בגלל הרוח

אסופת קטעי הגות ושירה העוסקים במשמעות
הקיום היהודי ובתפקיד הלימוד והתורה -
במובנה הרחב - בימים שבין משבר לתקומה
מהדורת שבועות, תשפ"ד

עריכה: ד"ר שירה בר אור מלכיאור

מאור רובין

עיצוב גרפי: חמוטל לורנס

החוברת מופקת על ידי המדרשה למנהיגות עין פרת

© כל הזכויות שמורות למחברי קטעי השירה וההגות.

החוברת מופצת לצרכי לימוד ותרבות וללא מטרת רווח כספי.

החוברת רק בגלל הרוח יוצאת במהדורתה הששית
בסימן חג השבועות.

בחוברת ניתן למצוא אסופת קטעי הגות ושירה
העוסקים במשמעות הקיום היהודי ובתפקיד הלימוד
והתורה - במובנה הרחב - בחיינו.

מתוך רצון להרים את רוח העם, לחזק את התקווה
ואת הרעיון המכונן שלשמו הוקם הבית הלאומי
היהודי, ושבשמו אנו נקראים אל הדגל בימים אלו.

החוברת מוקדשת לזכרם של הנופלים במלחמת
חרבות ברזל. בתקווה ובתפילה לניצחון המלחמה,
להחזרת השבויים והחטופים לביתם, לרפואת
הפצועים, ולחיזוק תושבי וישובי הדרום והצפון.

הקדמה

החברה היהודית-הישראלית מצויה בימים אלו במשבר עמוק. הקיטוב החברתי, חוסר האמון בהנהגה, מוראות המלחמה והכאב העצום על זוועות השביעי באוקטובר, מציפים תחושת ייאוש גדולה. אולם ניתן להתבונן אחרת על תקופת המשבר הנוכחית: אחד ממקורותיה של המילה 'משבר' בשפה העברית משמש לתיאור האבן עליה כורעת היולדת בשעת הלידה (משבר הלידה), ומסמלת את ההזדמנות ליצירת חיים.

אם תפקיד החגים הוא לעורר אותנו לבחון את הנחות המוצא שלנו ואת שאלות היסוד ביחס לחיים, נראה שחג השבועות מחדד ביתר שאת את שאלת יעודנו התרבותי. אם חג הפסח משרטט את החיבור בין חלקי העם כחיבור המבוסס על שותפות גורל (הנוגעת למציאות שנכפית עלינו, כמו למשל: מלחמה ואנטישמיות) - חג השבועות מסמל שותפות המבוססת על ייעוד, על ערכים אותם אנחנו רוצים לממש בהיותנו נבראים בצלם אלהים. חג שבועות כחג מתן תורה אוצר בחובו הזדמנות לבחון כיצד אנו כותבים את הפרק הבא בסיפור תחייתנו הלאומית. מלבד אתגר הלחימה על הבית ימים אלו מזמנים אתגר ייעודי-תרבותי העוסק בשאלת 'הלשם מה' ולא רק בשאלת 'האיך'.

חוברת זו מזמנת פתח לשיחה בשאלה גדולה זו, ומציעה מגוון של מקורות העוסקים במושג 'תורה' במובן הרחב שלו. היא כוללת קטעי הגות ושירה שעוסקים בציר שבין הלימוד למימושו המעשי, בין מסורת לחידוש, בין מורים לתלמידים ובין חכמה לתורה.

חג שמח

כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת

וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמָּה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי אָבִיאֲנֹו אֶל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל
 וְשָׁבַע וּדְשָׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם וְעַבְדּוֹם
 וְנֶאֱצוּנִי וְהִפֵּר אֶת בְּרִיתִי. וְהָיָה כִּי תִמְצָאן אֹתוֹ
 רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנָתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָי
 לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת יְצִרְוֹ
 אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטָרָם אָבִיאֲנֹו אֶל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי. וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(דברים לא: יט-כב)

שאלות גורלנו התרבות?

ברל כצנלסון

עכשו אנו עומדים בארץ בתקופה של בניה ראשונית. אין אנו עוסקים אלא בצבירת זיפזיף וסיד ובהקמת שלדי בנין. אין לבנו נתון עוד לריהוט הבית, לסידורו הפנימי. אדיר מאמצינו שהשלד יהיה איתן ורחב, שיוכל לקלוט את הבאים לתוכו. אנו עצמנו עוד איננו יודעים להרחיב את דעתנו בתוך הבית. מימי שבי בבל לא ידענו תפקיד בנין כזה. עוד אין לנו פנאי לחיים רוחניים עמוקים. הדבר היחיד שמצדיק את חיי דורנו, שנותן להם טעם, שמנחיל להם ערך קיים הוא מאמץ הבניה עצמו. מחוץ לזה אנו דלים ורשים כשתילים שלא נקלטו עוד כהלכה. סכנת חיי ערב-רב אורבת לנו בכל פינה. אין לבנו נתון אלא ליצירת צרכים ראשוניים. כשם שכובשי החולות אינם פותחים בנטיעת כרמים ופרדסים אלא במיני עשבים שתפקידם למנוע את נדידת החולות, להפוך את החול לקרקע, ככה גם אנו אין אנו נתונים אלא לעבודה, ללשון, להתחלות ראשונות של חיי חברה ותרבות.

אבל עוד נצפו לנו ימים. עוד ישבו יהודים רבים- רבים בארץ ומכאובינו התרבותיים לא יתנו להם דמי. ומה שנדון בימינו בזלזול, אם מעבודה קשה ואם מקהות רוח, עוד יהפוך לבאים אחרינו למצוקת נפש גדולה.

וכמו שאנו מתחבטים עכשו בשאלות העבודה העברית
- שאלת השאלות של קיומנו בארץ - ככה נתחבט
בימים הבאים בשאלות גורלנו התרבותי.

(כתבים, כרך ו, הוצאת מפלגת פועלי ארץ ישראל, 1947,
עמ' 337-338)

עכשו אנחנו צריכים

תורה חדשה

אלהנן ניר

עכשו כמו אור לנשימה
 אנחנו צריכים תורה חדשה.
 עכשו בתוך האור שנגמר והצואר שנמחק
 אנחנו צריכים משנה חדשה וגמרא חדשה
 וקבלה חדשה ועליות נשמה חדשות
 ובתוך כל השבר והמלח והחרבה, עכשו
 חסידות חדשה וציונות חדשה
 והרב קוק חדש וברנר חדש
 ולאה גולדברג חדשה ויחנה דעת חדש
 ואמנות חדשה ושירה חדשה
 וספרות חדשה וקולנוע חדש
 ומלים חדתין עתיקין
 ונשמות חדשות עתיקות מהאוצר,
 ואהבה חדשה מתוך הבכיה הנוראה.
 כי נשטפנו כלנו בנהרות רעים ובארי
 ואין בנו הר ואין עוד לוחות
 ואין לנו משה ואין בנו כוחות
 ובדינו עכשו הכל
 נתן

שיטת השקשוקה נתנאל אלינסון

אם בדורות קודמים שאלות הייעוד נדחו עקב מטרות דחופות: הגנה מאויבים, או בנייה של כלכלה יציבה, הרי שדווקא בדור של שפע יחסי יש הזדמנות לקולות רבים יותר להשמיע את דעתם על הכיוון והייעוד שאליו צריכה החברה לשאוף. אחד חולם על מדינת מופת בתחום החסד, שני מדגיש את חשיבות החופש, שלישי את חשיבות המסורת והתורה, רביעי שם את הדגש על היחס לחי ולסביבה וחמישי על לאומיות גאה. לכן, מי שיחפש תשובה אחת ניצחת בסגנון "קדימה הסתער" של דור תש"ח, או בנוסח "נלבישך שלמה בטון ומלט" של הדור הבונה עלול לגלות מהר מאד שהוא נותן תשובות של אתמול לשאלות של היום. כשכל זרם ושבט מושך לכיוון אחר ייתכן והתשובה טמונה דווקא בניסיון לחבר את כל התשובות האלה יחד...

ובדיוק בשביל זה יש את שיטת השקשוקה. לשקשוקה יש מצע משותף: המחבת אליה זורקים את כל המרכיבים. שלא כמו בפיצה, כאן לא מפרידים לגמרי את המרכיבים, ושלא כמו בעוגה, גם לא בוחשים יותר מדי. מכניסים פנימה ביצים, עגבניות, כוסברה, פלפל חריף, קצת גבינה קשה. מניחים ומבשלים על אש קטנה. ככה, כל מרכיב שומר על הצורה הכללית שלו, על הזהות שלו, אבל נותן טעם לשכניו למחבת.

(קיצור תולדות הישראליות, הוצאת למשכל, 2021, עמ' 374-375)

תנועה של מסירה

משה קיבל תורה מסיני

ומסרה ליהושע

ויהושע לזקנים

וזקנים לנביאים

ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה.

הם אמרו שלושה דברים:

הוו מתונים בדין

והעמידו תלמידים הרבה

ועשו סייג לתורה.

(משנה, מסכת אבות, פרק א משנה א)

אתגר המסורת

מאיר בזגלן

הצד האחר של המטבע קשור בזה שהמפעל הציוני בארץ מציב לקבוצות רבות את האיום הגדול ביותר על רעיון היהדות. לפי תפיסה זו, אנו מייסדים "עם ישראלי" שמחליף את העם היהודי. התסכול שחש ליבוביץ לנוכח הפיכתה של מכבי תל אביב לסמל העם היהודי בעבור ישראלים רבים ומשחקה של נבחרת ישראל בכדורגל בערב ראש השנה יכולים לשמש סמל מצוין לאיום הזה. רוב רובה של היהדות עוצב בגלות; הפרקטיקה, הסמלים, היצירות – כל אלה נטועים בגלות ובחורבן. אין להתעלם מן השאלה העומדת לפנינו: האם תיתכן יהדות בעידן של ריבונות? כיצד נימנע ממצב שבו הרדוקציה המפתה של היהדות לאזרחות ישראלית תחליף את היהדות ותביא את ההיסטוריה ואת הייעוד שלה לידי סיום?...

זו שעתה הגדולה של המסורת היהודית ההיסטורית וסמליה. אם תצליח להראות את יתרונותיה, היא תבסס את עצמה כליבה הנכונה של העם היהודי. המסורת נבחנה עד כה לפי הצלחתה לשמור עלינו כקבוצה אחת בגלות, ועכשיו היא צריכה להגדיר את עצמה בעידן שבו היהודים ריבונים במדינתם הדמוקרטית.

(שפה לנאמנים, הוצאת כתר, 2008, עמ' 194-195)

מורה בעצמות

ס. יזהר

בעיתון 'דבר' (20.10) פנה מיכאל בהט, בין שאר דברים שיש לו אלי בעד ונגד, בשאלה צנועה אחת, אם לא היו לי מורים ש'נכנסו לי לעצמות', לא במובן האלים אלא להיפך, במובן המפנים, מורה ש'שינה את המבט', שפקח את האדם, שהפגישה איתו הניפה ועוררה תנועה מרחיבת עולם.

כן. היה לי. שמו היה בן ציון דינבורג. לימים דינור, לימים שר החינוך והתרבות, לימים פרופסור להיסטוריה באוניברסיטה, מחברם של הרבה ספרים ידועים, ואז, אדון דינבורג, והשנה 1933... הוא ידע הכל על הכל. ובאיזה דף ובאיזו שנה. הוא היה בפנים המחזה, בין אם אלה החשמונאים ובין אם אלה צירי ועידת קטוביץ. הוא עמד במקום שאך זה התחילו לסלול בו דרך, והוא עמד במקום שעוד הקדמונים ניסחו אותו...

הוא טלטל לנו את השכל. הוא טלטל בכל כוחו ובהתלהבות סוחפת, הוא לא נתן להישאר מאחור אדישים. לא כולם יכלו לרוץ בצעדיו אבל ניסו. רבים נשארו במבוכה בסוף השיעור כי לא ידעו לסכם, וכשהביטו במחברות ששירבטו בהן כמטורפים כדי להדביקו, מצאו שם רק 'בית' אחר 'בית', והיו גם

שפיתחו עוינות מרוב סחרחורת, איך התחלנו בדבר אחד ובסוף השיעור היינו בשום מקום, רוטטים אבל נבוכים. הוא דיבר והוא שאל וכשלא ידע גם ענה וגם שלח לספריה לחפש, ושכח מיד וקרא לפנינו את הטקסט הנדרש על כל דבריו בציון העמוד ושנת ההוצאה. הוא שלח לחקור, הוא שלח לסייר, הוא יצא לשבוע העבודה, הוא ידע מי משרת בהגנה, וגם מי נזקק לסיוע אישי, והכל היה לוהט בשליחות, מהפכני ומתקדם, ותוקף את עצלות המחשבה ואת שימור הבערות שלנו. לכו לקרוא, לכו לבדוק, תמצאו דעה אחרת, תראו מה אמרו אז ומה אמרו אחר-כך, ואנחנו כבר באמצע הפולמוס בין הרבנים והכמרים והוא כבר עוזר לצד שלנו לנצח, וצוחק למשובתם של הרעים.

הוא היה רוח סערה. הוא תפש ילד חרישי מן המושבה הנרדמת, וזרק אותו מראש הצוק אל הים, תשחה אם אתה רוצה לחיות. הוא הראה שיש יותר בעולם, ויש יותר גבוה ויותר מעניין ויותר עשיר. מפיו שמענו לראשונה על אפלטון ואריסטו ועל אוגוסטינוס ותומאס מאקווינה, ואיתו נכנסו לתוך סיביר לראות כבר אז את קרבנות משטר העריצות, ואיתו ניסינו להבין מה היה המשבר באמריקה לפני כמה שנים, והלכנו בין ראשוני ראש פינה וגם שאלנו מה קרה לברנר אחרי תל חי. אבל מעולם לא גזר על תלמידיו מה לחשוב ואיזה מסקנות להסיק או איך לסכם ואיך להבין.

(דבר, 27.9.1992)

דרושים תלמידים

הרב אורי שרק

הרב ביהדות מכונה גם תלמיד חכם. פירוש השם תלמיד לכם הוא שהאדם הנושא תואר זה הוא תלמידו של חכם אחר. בפילוסופיה מודדים את החכם לפי כמות התלמידים שיש לו. בעם ישראל הגדרת הגדולה של החכם נמדדת על פי מי שהיה רבו של החכם. משה רבנו נחשב לגדול לא בגלל שהוא לימד תורה את כל עם ישראל, אלא דווקא בגלל שהוא למד את כל תורתו מפי הגבורה. זהו ההבדל בין סוקרטס, אבי הפילוסופיה, למשה רבנו. סוקרטס טען שהוא ממשיך את מה שהתחילה אימו. אימו ילדה את הגוף והוא מוליד את הנשמה, הוא מוציא את השכל אל הפועל. ביהדות הדבר שונה. "המילדת" בחילוף אותיות זה התלמיד. התלמיד הוא זה שמוציא את החכמה מהרב ולא להיפך. התורה ניתנה לענווים ולא לגאים. לכן התורה ניתנה דווקא על הר סיני. אם התורה היתה ניתנת בהרי ההימלאיה, הדבר היה מעיד כי התורה היא גדולה ומשה רבנו חכם עצום. אך התורה ניתנה דווקא על הר סיני, כיון שהר סיני הוא הר נמוך. התורה ניתנת למי שדעתו שפלה עליו, למי שהוא בעל היכולת לקבל ולא דווקא בעל היכולת לחדש.

(שיעור על תלמוד ומעשה, 2014)

המורה זלדה

עמוס עוז

מורה-זלדה דיברה כה בשקט, עד שאם רצינו לשמוע לא די היה שנשתתק אלא היה הכרח לרכון לפנינו אל שולחנותינו. היינו יושבים אפוא רכונים לפנינו בלי הרף, מן הבוקר עד הצהריים, כי חששנו לאבד מילה: כל מה שדיברה מורה-זלדה היה מושך לב וקצת לא צפוי. כאילו למדנו אצלה שפה חדשה, לא רחוקה מאוד מן העברית ואף-על-פי-כן שונה וצובטת-לב: להרים היא קראה לפעמים הררים. לכוכבים - כוכבי שמים. התהום היתה תהום רבה והעצים נקראו אילנות, אף כי לרוב היו נקראים אצלה כל אחד ואחד בשמו. אם ביטאת בכיתה רעיון שמצא חן בעיניה, היתה מורה-זלדה מצביעה עליך ואומרת חרש: תסתכלו נא כולכם, הנה יש כאן ילד שטוף-אור. אם שקעה אחת הבנות בחלום בהקיץ, היתה מורה-זלדה מבארת לנו כי ממש כשם שאיש אינו אשם בנדודי-השינה שלו, כך אסור להאשים את נועה בנדודי-הערות הפוקדים אותה לפעמים. ללעג, לכל לעג שהוא, קראה מורה-זלדה בשם רעל. לשקר קראה נפילה או שבירה. לעצלות קראה בשם עופרת. לרכילות - עיני הבשר. הגאווה נקראה אצלה חורכת-כנפיים והוויתור, גם ויתור קטנטן, ואפילו ויתור על מחק או על תורך לחלק לכיתה את דפי הציור, כל ויתור היה נקרא בפיה ניצוץ.

(סיפור על אהבה וחושך, הוצאת כתר, 2005, עמ' 327)

בין לימוד למעשה

וכבר היה רבי טרפון וזקנים
 מסובין בעלית בית נתזה בלוד.
 נשאלה שאלה זו בפניהם:
 תלמוד גדול או מעשה גדול?
 נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול.
 נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול.
 נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול
 שהתלמוד מביא לידי מעשה.
 (תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ ע"ב)

וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו מֵיָם

הוא הִיָּה אומֵר: כָּל שֶׁחֲכַמְתוּ מְרַבָּה מִמַּעֲשֵׂיו
 לְמָה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו
 מְעֻטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו,
 שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כְּעֵרְעֵר בְּעֵרְבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי
 יָבֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא
 תֵּשֵׁב" (ירמיה יז).

אָבֵל כָּל שֶׁמַּעֲשֵׂיו מְרַבִּין מִחֲכַמְתוֹ לְמָה הוּא
 דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין,
 שֶׁאֶפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ
 אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְהָיָה
 כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו
 וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֶם, וְהָיָה עֲלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת
 בְּצֻרַת לֹא יִדָּאָג וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי.

(אבות ג, יז)

הלכה ואגדה

חיים נחמן ביאליק

האגדה, היונקת מעולם האצילות, עוסקת בראוי וברצוי, וכשאני קורא בה אני רואה מה רצתה, איך הגתה ולמה נשאה את נפשה האומה הישראלית; ההלכה, שניזונית מעולם העשיה, עוסקת בקיים ובמוחזק, והיא מראה לנו בעליל, בציורים קצרים אבל בולטים, את עצם חייה של האומה, את ממשות חייה. אני רואה מתוכה עין בעין, איך הלבישה האומה את רצונה ומשאות נפשה השוטפים צורות חיים קיימות ומוצקות, צורות של מעשים. כשאתם נכנסים למשנה - אל נא תקמטו את מצחכם. עברו בין הפרקים בנחת, כמי שעובר בין חרבות ערים עתיקות; שוטו בין פסקי ההלכות הרצופים שם זה אצל זה כלבנים בנדבך ונראים בצמצומם כחצובי חלמיש; התבוננו בעין פקוחה אל כל הציורים הקטנים וקטני הקטנים, המפוזרים שם בערבוביה לאלפים, ואמרו: האין אתם רואים לפניכם חיי מעשה של אומה שלמה, שנתאבנו לכל תגיהם ופרטיהם בתוך כדי מהלכם?

(דברי ספרות, הוצאת דביר, 1964, עמ' ריא)

סוד הקיום בלמוד

מרטיין בובר

רוח העם חיה ומחדשת מתוך שדור מלמד ודור לומד, והדור הלומד אף הוא יהיה למלמד, וכך נמסרת המורשת מפי מורה לאוזן תלמידו. המורשת נמסרת מאדם בכל הווייתו לזולת בכל הווייתו, ותוך כך מתחדשים חיי הרוח של העם, כמו ברבייה הגופנית. ואמנם יש ביהדות משהו מיוחד מבחינה זו...

בכך כבר נאמר, שההוראה, מוסר-האב, קשורה אצלינו קשר בל ינתק במעשה. כאן, יותר מבכל מקום אחר, אין הוראה ולמידה גרידא ללא הגשמה, בחינת "וחי בהם". אל לנו לראות בהוראה מדור לדור מסירת קובץ של מידע, ואל לנו להתייחס אליה כך. מוסר-האב מתקיים בחייו ובהיענותו של האדם ואין לו קיום בלעדי אלה. הוראת המורשת אין משמעה היא עצמה, אינה לשם עצמה, משמעה וכוונתה- המעשה. המושג "מעשה" אין משמעו "פעילות", אלא החיים בהתממשותם, החיים שמגשימים את תלמודם לפי האפשרויות המשתנות בכל שעה ושעה. בכל העמים אין כנראה עם כעמנו, שעבורו אין כל משמעות ואין כל קיום לחכמה מבלי שתורגש מיידית במעשה. הענין יתבאר במלואו אם נעמת את מושג "החכמה" המקראית עם "הסופיה" של היוונים. "הסופיה" עניינה

הכרה לשם הכרה, והיא אינה אלא מממלכה סגורה ומתוחמת של הגות. ל"חכמה" זר כל זה. קיומו של תחום עצמאי של הרוח בעל חוקיות משלו אין הוא בעיניה אלא התעלמות מהמובן, פגיעה בהקשר הרחב, ניתוק הרעיון מהמציאות...

התורה אינה סומכת על כך שמי שמכיר אותה גם קיים אותה. לדידו של האדם הסוקרטי יסודן של כל המעלות הטובות בהכרה, ומי שיודע מה טוב לאדם גם יעשנו. לא כן אדם המחזיק באמונת משה. בלבו פנימה אצורה ההתנסות העמוקה המלמדת שאין ההכרה לבדה מספקת. לימוד התורה צריך לנגוע במעמקי האי-רציונליות באדם, והאדם צריך להתמסר לרוח-כחומר ביד היוצר-בכל כוליותו האלמנטרית, כדי שתבוא לכלל התגשמותה.

(תקוה לשעה זו, הוצאת עם עובד, 1992, עמ' 75-76)

הכמה ותורה

הרב יונתן זקס

הנה לנו ההבדל בין שני סוגי הדעת. החוכמה היא האמת שאנו מגלים: התורה היא האמת שאנו נוחלים. החוכמה היא המורשת האוניברסלית של האנושות: התורה היא מורשתו המיוחדת של עם ישראל. החוכמה היא מה שאנו משיגים בזכות היותנו עשויים בצלם אלוהים: התורה היא מה שמדריך את היהודים כעמו הנבחר של ה'. החוכמה נרכשת בראייה ובהסקת מסקנות: התורה מתקבלת בהקשבה ובהיענות. החוכמה אומרת לנו מה יש: התורה אומרת לנו מה ראוי שיהיה. החוכמה עניינה עובדות: התורה עניינה מצוות. החוכמה מניבה חוקים מדעיים תיאוריים: התורה מניבה חוקי התנהגות נורמטיביים. החוכמה עוסקת בבריאה: התורה מושתתת על ההתגלות... אם חפצה היהדות לשקם את יכלתה לדבר אל העולם בלי לפחד מפניו, עליה לשוב ולאחד את התורה והחכמה.

(בלשון עתיד, הוצאת קורן, 2021, עמ' 207, 216)

דברים שאין להם שיעור

אלו דברים שאין להם שיעור: הפיאה, והביכורים, והריאיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה.

ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו; ותלמוד תורה כנגד כולם.

(משנה פאה א,א)

הדִּבְרֵי הַבֵּא

הַהוֹדָה עִמָּוִה

אָבִי הִיָּה אֱלֹהִים וְלֹא יָדַע. הוּא נָתַן לִי
אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת לֹא בְרַעַם וְלֹא בְזַעַם, לֹא בְּאֵשׁ וְלֹא בְּעָנָן
אֲלֵא בְּרַכּוֹת וּבְאַהֲבָה. וְהוֹסִיף לְטוֹפִים וְהוֹסִיף מְלִים טוֹבוֹת,
וְהוֹסִיף "אָנָּה" וְהוֹסִיף "בְּבִקְשָׁה". וְזָמַר זְכוֹר וְשָׁמֹר
בְּנִגּוֹן אֶחָד וְהִתְחַנֵּן וּבְכָה בְּשִׁקֵּט בֵּין דְּבַר לְדְבַר,
לֹא תִשָּׂא שֵׁם אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא, לֹא תִשָּׂא, לֹא לְשׁוֹא,
אָנָּה, אֵל תַּעֲנֶה בְרַעַד עַד שֶׁקָּר. וְחִבַּק אוֹתִי חֲזָק וְלַחֵשׁ בְּאֲזְנֵי,
לֹא תִגְנוֹב, לֹא תִנְאַף, לֹא תִרְצַח. וְשֵׁם אֶת כַּפּוֹת יָדָיו הִפְתּוּחֹת
עַל רֹאשֵׁי בְּבִרְכַת יוֹם כְּפוֹר. כַּבֵּד, אָהֵב, לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ
עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְקוֹל אָבִי לָבֵן כְּמוֹ שֶׁעַר רֹאשׁוֹ.
אֲחֵר-כֵּךְ הִפְנָה אֶת פְּנָיו אֵלַי בְּפַעַם הָאֲחֵרוֹנָה
כְּמוֹ בַּיּוֹם שֶׁבּוֹ מֵת בְּזִרְעוֹתַי וְאָמַר: אָנִי רוֹצֵה לְהוֹסִיף
שָׁנִים לְעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת:
הַדְּבַר הָאֶחָד-עֶשֶׂר, "לֹא תִשָּׂא שֵׁם אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא"
וְהַדְּבַר הַשֵּׁנִים-עֶשֶׂר, "הִשְׁתַּנֵּה, תִּשְׁתַּנֵּה"
כֵּךְ אָמַר אָבִי וּפְנָה מִמֶּנִּי וְהִלֵּךְ
וְנַעַלְם בְּמִרְחָקָיו הַמְּוֹזָרִים.

(פתוח סגור פתוח, הוצאת שוקן, עמ' 197-198)

מישל הברק־ים

הרמב"ם

משולים אנו אפוא למי שהברק מבריק לו מדי פעם בפעם בלילה אפל מאוד. יש בינינו מי שהברק מבריק לו פעם אחר פעם עד שהוא כביכול תמיד בתוך אור שאינו פוסק, כך שהלילה הופך לא ליום. זו היא דרגת גדול הנביאים... ויש ביניהם מי שהבריק לו הברק פעם אחת בכל לילו... יש מי שיש (לו) הפסקות רבות או מועטות בין ברק לברק. ויש מי שאינו מגיע לדרגת שחושכו יואר בברק, אלא בגוף מלוטש או משהו מעין זה כגון אבנים וזולתם המאירים במחשכי הלילה. אפילו האור המועט הזה המאיר עלינו אינו מתמיד, אלא מבהיק ונעלם כאילו הוא "להט החרב המתהפכת" (בראשית ג:כד). לפי מצבים אלה שונות דרגותיהם של השלמים. אלה אשר לא ראו אור מעולם אלא הם מגששים באפלת לילה... מהם האמת נסתרת כליל חרף עוצמת התגלותה.

(מורה נבוכים, תרגום מ' שורץ, הוצאת אוניברסיטת תל אביב, 2002, עמ' 12-13)

מישל המערה

אפלטון

"צייר-נא בנפשך מצב כדלהלן, ויהא לך משל לתכונתנו הטבעית, אשר לחינוך וחוסר-חינוך. תאר לך בני אדם השוכנים מתחת לפני האדמה במעין מערה, שיש בה מבוי-כניסה ארוך הפתוח לרווחה כלפי האור, לרוחבה של המערה כולה. בתוכה הם אסורים מילדותם, כבולים בשוקיהם וצוואריהם, עד שאין בידם לשנות מקומם, ואינם רואים אלא לפניהם, כיון שאין ביכולתם להסב ראשם מפאת הנחושתיים. הרחק מאחוריהם, ולמעלה מהם, דולק אור של אש, ולמעלה, בין האש ובין האסירים, ישנה דרך, שלאורכה - צייר לך - נבנתה חומה, כאותן המחיצות המפרידות בין עושי הלהטים וקהל-הצופים, שמעליהן הם מראים את להטיהם... ועוד ראה-נא שלאורך החומה הזאת נושאים בני אדם כלים למיניהם שבולטים מעל החומה, ופסלי אנשים ושאר בעלי חי העשויים אבן ועץ וחמרים מחמרים שונים, וכדרכו של עולם - חלק מנושאי הפסלים ישמיעו קולות, וחלם - ישתוקו". "משונה", אמר [גלאוקון], "תמונתך, ומשונים אסיריך".

"הם דומים לנו", אמרתי אני [סוקרטס]; "שכן הגע עצמך: שמא סובר אתה, ראשית-כל, שאנשים הנתונים במצב זה כבר ראו שמץ דבר משל עצמם

ומשל חבריהם לכלא, חוץ מצלליהם, הנופלים אל קיר המערה שלמולם, מחמת האש (שמאחורים)?" ... "התבונן-נא, אפוא", אמרתי אני, "בדרך בה ישתחררו מכבליהם ויירפאו מסכלותם, אם לפי טבע הדברים לא תהא עשוי כדלהלן: שעה שאחד מהם יותר מכבליו ויוכרח לפתע לקום, להפנות צווארו, ללכת ולהביט כלפי האור, ובכל אלה יתייסר בייסורים, ומחמת הנצנוץ לא יוכל להביט אל הדברים הללו, שאז ראה צלליהם, - מהו, לפי דעתך, שיאמר אותו איש, אם מי שהוא יבוא ויגיד לו, שאז ראה הבלים, ואילו עכשיו ישרה ראייתו יותר, כיון שנתקרב כל שהוא אל היש, והופנה אל דברים אמיתיים יותר? ומה גם, אם יצביע על כל דבר מהדברים העוברים לפניהם, וכריחנו להשיב על שאלתו: מה הוא זה? כלום אינך סבור שיהא שרוי במבוכה, ויאמין שמה שראה אז - היה אמיתי יותר ממה שמראים לו עכשיו?"

"הרבה יותר", אמר. "ואם אף יכריחנו להביט אל האור עצמו [של אש המדורה], כלום לא תכאבנה עיניו, ויפנה עורף ויברח אל אותם המראות שהוא מסוגל לראותם, ויהא מוחזק בכך, שהללו הם לאמיתו של הדבר ברורים יותר מהדברים שמראים לו אותם עכשיו?"

(הפוליטיאה, ספר ז, תרגום י' ליבס, כתבי אפלטון, כרך ב, הוצאת שוקן, 1979, עמ' 421-422)

לימוד התורה לישמה אהוד לוז

במסורת היהודית מדגישים את החשיבות והמשמעות הטרנספורמטיבית-האישית שיש ללימוד התורה לשמה: האדם נעשה ל'אדם' במלוא המובן בראש ובראשונה על ידי התורה. כשאומרים על פלוני שהוא 'בן-תורה', אין הכוונה רק לבקיאות שלו בתורה, אלא לאישיות שעוצבה בכל הוויתה על ידי התורה, אישיות בעלת מידות. אבל אי אפשר להפנים יצירה רוחנית הפנמה אמיתית אם לומדים אותה לשם מטרה חיצונית (בחינות בגרות, למשל), אלא רק כאשר מקדישים את כל תשומת הלב להבין את האמת האצורה בה. וכאשר מצליחים להפנים - שוב אין הבדל בין מה שאמור ביצירה לבין מה שבוקע ממעמקי נפשו של הלומד. הכול נובע מתוכו. יתר על כן, מי שבן-בית בתורה הוא גם מי שיכול ליצור ולחדש בתוכה. הוא נעשה 'כמעין המתגבר'. הבעלות על המסורת מעניקה ללומד הרגשה של חופש ליצור בתוכה.

(קובץ המאמרים "עשור לעין פרת", מרץ 2011)

רציפות ומרד

גרשום שלום

אשר לשאלה: עבר או עתיד מה עדיף ללמוד? אמרתי שחינוך משמעו מסירת מורשת. כל דבר אחר עלול לסלף את החינוך. זהו העניין הגדול המוטל על החינוך בישראל, להציל ולטפח את תחושת המסורת. עם ההורס את הרגשתו החיה המעורה ברציפות קיומו ומציאותו ההיסטורית, מורשת הדורות - ייעלם. אני מאמין בעתידו של עמנו. אך עתיד הבנוי על ניתוק עקרוני ממסורת כמוהו כהוצאת גזר - דין של כליה, חלילה, על העם.

(עוד דבר, הוצאת עם עובד, 1989, עמ' 117)

החכמים ורשעים

ש"י עגנון

החכמים מושכים ידיהם מהנהגת העולם, מפני שהם יודעים שיש חכמים מהם ורוצים שיתנהג העולם על ידי חכמים גמורים, בתוך כך קופצים הטפשים והרשעים ובאים ונוטלים את העולם לידיהם ומנהגים את העולם כפי זדונם וכפי טפשותם. מעתה היאך נותנים החכמים לעולם שיאבד על ידי השוטים והרשעים, אלא מתוך שהחכמים חכמים ומוסיפים חכמה, כל שנראה להם אתמול כחכמה שלימה רואים אותו היום שאינו חכמה ואינם עומדים על דעתם ואינם תוקעים עצמם לשום דבר מפני החכמה שמוליכה את החכמים ממעלה למעלה. לא כן הטפשים. כל דבר שנתנו בו עיניהם הרי הם מחזיקים בו ואינם מניחים ממנו, שאם ניחו ידיהם ממנו אין להם מה יעשו בעולם. לפיכך כל ימיהם תחבולות ובלבד שיחזיקו את העולם בידיהם.

(שירה, הוצאת שוקן, 1971, עמ' 191)

המדינה היהודית

רות גבזון

"לא עלינו המלאכה לגמור". הדור שלנו אינו נושא בנטל של הקמת המדינה. הוא צריך לקיים אותה, ולהבטיח כי יפקידה בידי הדורות הבאים כמקום שטוב ורצוי לחיות בו. הדבר דורש בנייתן של תשתיות ואמונה בצדקת הדרך - וזו נשענת על הכרה בריבוי הקבוצות החיות בישראל ובמורכבות של יחסיהן ההדדיים. ישראל חייבת להשתמש בריבוי הזה ולא לראות בו נטל, גם אם חלק מן הקבוצות מתעמתות זו עם זו, וגם אם בחלק מן המקרים שאיפותיהן וחלומותיהן מנוגדים בתכלית. בסופו של דבר, כל הקבוצות הללו חיות יחדיו ותצטרכנה להמשיך לדור בכפיפה אחת... המדינה היהודית שקמה כאן אינה זהה לזו שתוארה בחזונו של הרצל, אבל יש לה הישגים ניכרים בהתמודדות עם התפקיד הקשה הזה. אסור לה לנוח על זרי הדפנה - וחובתנו להמשיך ולמצוא מענה לאתגרים החדשים שבפניהם אנו עומדים.

אם נרצה - גם זו לא תהיה אגדה.

(מאמרים חדשים על הציונות, הוצאת שלם, 2017, עמ'

(32-31)

מכתב לנעמי

אריאל הזרוביץ

יום העבודה נגמר וירדתי לכנרת
לענות על מכתבך ילדתי הקטנה
קשה לך שם עכשיו בעיר בה את לומדת
קשה כמו שקשה תמיד בכל התחלה

רוח מתחילה לעלות וכבר סוער הים
כמו שסוערת נפשך שהיא נפש אמן
ובלב הים פתאום אני רואה סירה
ועליה דייג אחד שנלחם בסערה

מה יעשה הדייג - מה הוא יכול לעשות
כדי שהסירה תגיע אל החוף
יש רק דבר אחד שיעמוד בסערה
אם הוא יוסיף מטען לבטן הסירה

זו ילדתי התשובה גם לסערת נפשך
הלימודים שלך הם המטען על סיפונך
כאן פועלים עייפים כבר צמאים לשיר שלך
אבל את עוד צריכה לחתור
דרך כל הפוגות של באך

פעולה - סיפור - היסטוריה

חנה ארנדט

התחום של ענייני אנוש, במובנו המדויק, עשוי מרשת היחסים האנושיים המתקיימת בכל מקום שבו בני אדם חיים יחדיו. חשיפת ה"מי" באמצעות הדיבור, וההנעה של התחלה חדשה באמצעות הפעולה, תמיד נארגות אל רשת שכבר קיימת ובה אפשר לחוש את השלכותיהן המיידיות. יחד הן מתחילות תהליך חדש, שבסופו של דבר עולה ומופיע בתור סיפור החיים הייחודי של מי שזה מקרוב הגיע ומשפיע באופן ייחודי על סיפורי החיים של כל אלה שאיתם הוא בא במגע. בגלל אותה רשת קיימת של יחסים אנושיים, על כל הרצונות והכוונות המתנגשים והרבים מספור שבה, הפעולה כמעט אף פעם לא משיגה את מטרתה; אבל המדיום הזה שבו רק הפעולה לבדה היא ממשית, הוא גם מה שבגללו הפעולה "מייצרת" סיפורים - במתכוון או לא - באותה טבעיות שבה מלאכת היצירה מייצרת דברים מוחשיים... הסיבה לכך שכל חיים אנושיים מספרים את סיפורם וההיסטוריה נעשים בסופו של דבר ספר הסיפורים של האנושות, עם הרבה נפשות פועלות ודוברות אבל ללא מחברים מוחשיים, היא ששניהם [החיים וההיסטוריה] הם תוצאה של פעולה.

(המצב האנושי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2013, עמ'
217-218)

יְשׁוּת הַיְסְטוֹרִיּוֹת

אליעזר ברקוביץ

נראה לי שקיימות שתי היסטוריות: האחת היא ההיסטוריה של העמים, האחרת היא ההיסטוריה של עם ישראל. ההיסטוריה של העמים מובנת מאליה. זוהי היסטוריה של המציאות הטבעית, הניתנת להסבר במונחים של מאבקי כוח ושל כלכלה. ובדיוק במונחים האלה ההיסטוריה של עם ישראל נשאת סוד עלום: היא מעזה פנים נגד הסבר מעין זה. ההיסטוריה של עם ישראל איננה מובנת מאליה: היא מעידה על ממד על-היסטורי הפורץ לתוך ההיסטוריה...

היהודים בתקופתנו נבוכים, מפני שהם חושבים שהבעיה של האמונה היהודית נובעת מן הניגוד שבין הדעות והאמונות היהודיות ובין הניסיון ההיסטורי היהודי והכללי. אבל למעשה הניגוד הוא בין שתי היסטוריות. ישנם שני תחומים: התחום של "המצוי" והתחום של "הראוי". ההיסטוריה של העמים, זירת פעולתם העיקרית היא בתחום "המצוי". זוהי היסטוריה של המציאות הטבעית, שבעיקרה היא היסטוריה של מאבקי כוח. ההיסטוריה של עם ישראל שייכת ברובה לתחום "הראוי": זוהי היסטוריה של אמונה, אמונה שמה שראוי שיהיה, מה שראוי שיכריע בחיי אנוש וינהלם, חייב שיהיה והיה יהיה. ההיסטוריה

של האמונה עומדת בניגוד להיסטוריה של המציאות הטבעית, אבל היא במפורש היסטוריה. כל זמן שעם ישראל חי, "הראוי" דבק במציאות, גם אם הוא עושה זאת בעור שיניו. כל זמן שכך הם פני הדברים, "הראוי" מוכיח את כוח החיות שלו כאפשרות ארצית. הוא מצא דרך להיכנס לתוך תחומו של המצוי. כל זמן שקיים עם ישראל, קיים אף "הראוי". העל-טבעי קנה לו דריסת רגל בטבעי. כל זמן שהדבר כך- יש תקווה לשניהם- שכן יש תקווה ששני התחומים יתמזגו בסופו של דבר, כאשר "הראוי" יהיה מציאותי לגמרי והמציאותי יהיה החיים שהם "הטוב". לפי שעה יש ביניהם עימות, לא בין רעיונות ופילוסופיות, ויכוח שאותו קל לשאת, אלא בין עובדות: בין המציאות החזקה של "המצוי" ובין המציאות מלאת המשמעות והמסתורית של "הראוי". והואיל וזהו עימות בין עובדה לעובדה, בין היסטוריה להיסטוריה, בין מציאות למציאות- העימות הוא התנגדות, מאבק המביא על האדם סבל שאין לו שיעור. מדוע סידר אלוהי ההיסטוריה את פני הדברים כך? ייתכן שלא נמצא לכך הסבר. אבל ברור שיהיה אשר יהיה הפיתרון שלנו לבעיותינו המיוחדות, אסור לו להתעלם מן האמת שעליה עם ישראל מעיד.

(אמונה לאחר השואה, הוצאת שלם, 2006, עמ' 104-105)

ה'דוּשׁ המְחֻזָּב לְטוֹרֵשִׁים

אֲלֵעֶזֶר טַבִּי

הייחוד הייעודי של עם ישראל התבטא לאורך הדורות באוריינטציה העתידית שלו. זהו עם קטן שהתקיים בזוהתו הייחודית כעם שבחר ונבחר לשם הגשמת יעוד לאומי אוניברסלי בכוח אמונתו בהתגשמות חזונו בעתיד, שאותו הוא מטרים על ידי מאמציו להגשימו ולהיות ראוי לו בכל מצבי ההווה, גם הקשים והמרים ביותר, שאליהם נקלע בדרכו. "הכל צפוי והרשות נתונה". משפט קצר זה, של רבי עקיבא במשנה "אבות", מתמצת את חוכמתו התרבותית-ההיסטורית הייעודית של עם ישראל. הוא עם הזוכר את עברו מראשית היותו לעם בצאתו ממצרים, ובעומדו למרגלות הר-סיני, במעמד שבו נכרתה הברית בינו ובין אלוהיו. מצוות הזיכרון הזה מקיימת אותו כדי להנחותו להגשמת החזון שנחקק במעמד העל-זמני שקבע את דרכו, כדי שיהיה נאמן לה בכל חליפת הזמנים. מצוות הזיכרון המכוון לעתיד היא מצוות התחדשות המחויבות לברית הר סיני בכל הווה ולאורך כל הדורות, וזאת על ידי התאמה ויישום מצוות הברית למציאות ההיסטורית המשתנה. לפי חכמה היסטורית זו, העתיד הוא הבטחה שקיומה מותנה ברצון העם להגשים אותה. בכל הווה מתחדשת הבחירה בין

חלופות הטוב והרע, והבחירה הנכונה היא שתקבע
את ההתקדמות בדרך האינסופית להגשמת החזון
שבאחרית הימים.

(הגשמת יהדות וציונות במדינת ישראל, הוצאת כרמל,
2019, עמ' 593)

המטפחים והמזניחים

אסף ענבר

אי-אפשר לצמצם את מורשתו התרבותית של עם לדוגמה רעיונית ("ג עיקרים, או כל מספר אחר של "עיקרי אמונה") או לתקנון מאובן ("שולחן ערוך"). מבחינה תרבותית, לא חשובה ההבחנה בין "חילונים" ל"דתיים", אלא ההבחנה בין מטפחים למזניחים.

המטפחים הם דתיים לא מאובנים וחילונים לא תלושים, התופסים את ההווה הישראלי כהמשכו של רצף היסטורי בן שלושת אלפים שנה. חויית הזמן שלהם היא של חתירה בנהר, לא של רביצה בשלולית; הם מעדיפים מים סוערים על מים מעופשים.

כאלה הם ההוגים והיוצרים שהוזכרו כאן. רובם אינם ניתנים לתיוג כ"חילונים" או כ"דתיים". יש ממדים רליגיוזיים אצל ביאליק, אצל ברנר, אצל בובר, אצל גרשום שלום, ואפילו אצל בן-גוריון בעל התודעה המשיחית, שמדד את הציונות לאור "חזון הנביאים"; יש ממדים חילוניים ומודרניים לגמרי אצל יהודים שומרי מצוות כמו א"ד גורדון, הוגו ברגמן, זלדה או עגנון (שעליו אמר קורצווייל, חד וחלק: "עגנון הוא סופר חילוני"). היהדות שלהם הייתה תרבות רב-ממדית, תרבות שורשית ועדכנית כאחת, וכל אחד מהם הבין וחי אותה בדרכו שלו, לא כמצוות אנשים

מלומדה אלא כיצירה אישית אותנטית. הם הראו לנו את הדרך לאחדות, לא לאחידות.

המזניחים, לעומתם, מתעפשים בשלוליות של זהות מגזרית חד-ממדית, חילונית או דתית. בשלולית החילונית רובצים יהודים המנוכרים ליהדותם; בשלולית הדתית-לאומית, או החרדית, רובצים יהודים שאינם מעזים לבחון את יהדותם. אלה חיים בהווה נטול עבר, אלה חיים בעבר נטול הווה, וכולם מבלים את חייהם בהשלכת בוץ דו-סטריית מקרקעית השלוליות.

(“נחוץ כור היתוך, אבל הפעם יהודי” מעריב 15.9.2004)

לא דיברנו עוד על "בשביל מה"

מישה וינטטוק

בתיאוריית הצרכים של מאסלו, נדמה שהישראלים צלחו את שלב הצרכים הקיומיים וההערכה בשלום. עם זאת, החברה הישראלית השבעה עדיין לא התקדמה בטבלת הצרכים אל שלב העיסוק במימוש העצמי - בייעוד שלה. עדיין לא עברה מברית הגורל לברית הייעוד. תורמים לכך סבבי הלחימה והאיומים הביטחוניים שבהם נקראים הישראלים מדי פעם לממ"דים ולמילואים - שמקפצים מיידית את התודעה הציבורית לשלב הקיום הפיזי והצרכים הבסיסיים.

השאלה המרכזית שחמקה מן המכ"ם הישראלי השבע מעצמו, ושהדיון בה הוא דל ביותר, אם בכלל, היא השאלה הפשוטה "לשם מה?". מעבר לקיום הפיזי ולהתרבות הטבעית, "בשביל מה הוקמה מדינת העם היהודי?". והדיון המקדמי הנדרש: "בשביל מה קיים העם היהודי? ואם יש לו ייעוד או מטרה, כיצד היא ממומשת בביתו הלאומי?"...

בתורה, בכתבי הנביאים, בסידור התפילה ובכתבי הוגי הציונות החילונית יש תפיסות מגוונות המסבירות שאכן לא שבנו אל האדמה הזו בשביל להיות ברלין, ולא חזרנו אל הארץ המובטחת בשביל לבנות את עמק הסיליקון, ואפילו לא את מדינות סקנדינביה.

אבל בדיון הציבורי אנו מתעקשים להתגושש על הרובד הקיומי, ולייבא תפיסות ליברליות ושמרניות מארצות שונות, כפי שהן. דומני שבין אם נאמר שאנו חולמים להיות חברת מופת מוסרית, לסייע לכל רעב בעולם, להשיב את הרוח ולהנכיח את אֵלוהי ישראל בציון, או כל תשובה אחרת - עצם העיסוק בדיון ובשיח הזה הוא קריטי להמשך הקיום היהודי, להישארות היהודים בארץ ולהזדהות היהודים בתפוצות עם יהדותם ועם מדינת ישראל וייעודה.

גם אם מטבע הדברים יהיו חילוקי דעות ותשובות שונות. עצם השיח וההצעות השונות יוכלו לספק לאזרחי ישראל וליהודי העולם סיבה ותכלית לחשיבות הישארותם יהודים, ולערך הרב שיש למגורים בארץ כחלק מייעוד גדול ומשמעותי. סביר להניח שיהיו גם שיאמרו שעם נורמלי אינו צריך כלל דיון על ייעוד אוטופי ורחוק, אלא שהתשובה בגוף השאלה - עם נורמלי לא היה חולם על ייעוד כזה במשך אלפי שנים, לא היה שומר על ייחודו בפיזור כזה ולא היה שב לארץ ישראל מרובת הקשיים. במקרה הטוב הוא היה מסתפק באוגנדה, וגם זה בספק...

לעיתים נדמה שהדיון אינו מתרחש כי רבים מאיתנו מפחדים שתשובות משמעותיות עשויות לדרוש שינויים מרחיקי לכת בעולם הדתי כמו גם בעולם הישראלי החילוני. בהתאם לחזונות שיקבעו יהא

עלינו לקבוע מדיניות, והתחייבות לפעולות: שינוי סדרי עדיפויות, הסטת תקציבים ויציאה מקיבעונית חשיבה שכולנו מצויים בהם היום (כל מי שיקבע חזון יצטרך לממשו בנושאים שונים כמו למשל התמיכה במשטרים אחרים, היחס לזר, היחס לבעלי החיים, תפיסת המשפחה והפרט, הבנת הנוכחות האלוהית בעולם ועוד ועוד).

יידרשו חשיבה וחלומות מחוץ לקופסה, וחלומות הרי מאיימים על הסדר הראוי והקבוע והרגיל. נס גדול התרחש פה בדורות האחרונים, אבל קצת נגמר לו הדלק, והוא נוסע על אדיו ומקפיד לקיים את עצמו, תועה בלא לעסוק בייעודו ובמטרתו. לא משנה מה תהיה התשובה של כל אחד, השיח חייב להיעשות. שכן חברה ללא מטרה - גם עם עברה ידוע - עתידה לוט בערפל.

(מקור ראשון, 05/22/2019)

צִפְפֵּה וְהִיטָג

גַּאֵל אֱלוֹן

אנשים, בייחוד צעירים, שואלים את עצמם ואתנו למשמעות קיומנו ולטעם חיינו. חלילה לנו להקל ראש בשאלותיהם. הן פרי של תהֵה אמיתית, שלא לומר פרי של מצוקה, ומן הראוי שנעמוד על שורשיה. אלא שכדרכם של יהודים, אקדים שאלה לשאלתם: כלום יש דבר יותר אנושי ויותר נעלם בחיים מאשר הצלתם של אדם ועם, אם ממוות פיסי ואם מכליון רוחני? איני מכיר מדינה אחרת בעולם שזהו יעודה העליון, שלצורך זה היא קמה ולשם כך היא קיימה. רק משזוכרים עובדה זאת, יש משמעות לכל השאלות האחרות שמותר בהחלט ואפילו רצוי לשאול אותן, ושלא על כולן יש בפינו תשובות חד-משמעיות.

דבר אחד אני יודע בבירור: לפי עומק מעורבותו של האדם במעשה - עומק משמעותו של המעשה בעיניו... גדולתה של הציונות המגשימה היתה תמיד בכך, שדגלי הגאולה הלאומית, ההחלמה החברתית והתחיה התרבותית, היו בידיה לדגל אחד.

(כלים שלובים, הקיבוץ המאוחד, 1980, עמ' 215-216)

שירי סוף הדרך

לאה גולדברג

הדרך יפה עד מאד - אִמַר הַנַּעַר.
הדרך קשה עד מאד - אִמַר הָעָלָם.
הדרך אַרְכָּה עד מאד - אִמַר הַגִּבּוֹר.
יֵשֵׁב הַזְּקוּן לְנוּחַ בְּצַד הַדֶּרֶךְ.

צוֹבְעָה הַשְּׁקִיעָה שִׁיבְתוּ בְּפֹז וְאָדָם,
הַדָּשָׂא מִבְּהִיק לְרַגְלָיו בְּטַל-הָעֶרֶב,
צְפוּר אַחֲרוֹנָה שֶׁל יוֹם מַעְלָיו מְזַמְּרֶת:
הַתִּזְכֹּר מָה יִפְתָּה, מָה קִשְׁתָּה, מָה אַרְכָּה הַדֶּרֶךְ?

אֶמְרָת: יוֹם רוֹדֵף יוֹם וְלִילָה - לִילָה.
הִנֵּה יָמִים בָּאִים - בְּלִבָּךְ אֶמְרָת.
וַתִּרְאֶה עֲרָבִים וּבִקְרִים פּוֹקֵדִים חֲלוּנִיךְ,
וַתֹּאמֶר: הֲלֹא אֵין חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ.

וְהִנֵּה אַתָּה בָּא בַּיָּמִים, זְקֵנָת וְשִׁבְתָּ,
וַיִּמְיָךְ סְפוּרִים וַיִּקַּר מְנִינָם שְׁבַעֲתִים,
וַתִּדְעַ: כָּל יוֹם אַחֲרוֹן תַּחַת הַשָּׁמַשׁ,
וַתִּדְעַ: חֶדֶשׁ כָּל יוֹם תַּחַת הַשָּׁמַשׁ.

פרק א

(א) וַיְהִי בַיּוֹם שֶׁפֶט הַשְּׁפָטִים וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וְיִלָּךְ אִישׁ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה לָגוֹר בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו: (ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נַעֲמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלוֹן וְכַלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שָׂדֵי מוֹאָב וַיְהִיו שָׁם: (ג) וַיָּמַת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעֲמִי וַתִּשָּׂאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ: (ד) וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֵרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים: (ה) וַיָּמוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן וְכַלְיוֹן וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מְשֻׁנִּי יְלָדֶיהָ וּמְאִישָׁהּ: (ו) וַתִּקַּם הִיא וְכַלְתֶּיהָ וַתִּשָּׁב מִשְׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בְּשִׂדָּה מוֹאָב כִּי פָקַד ה' אֶת עַמּוֹ לְתַת לָהֶם לָחֶם: (ז) וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלְתֶּיהָ עִמָּה וַתֵּלְכְנָה בְּדַרְךָ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה: (ח) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי לְשְׁתֵּי כַלְתֶּיהָ לְכַנְּהוּ שְׁבָנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה יַעֲשֶׂה [יַעֲשֶׂה] ה' עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם הַמֹּתִים וְעַמְדִּי: (ט) יִתֵּן ה' לָכֶם וּמִצָּאֵן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה וַתִּשְׁק לָהֶן וַתִּשְׂאֲנָה קוֹלָן וַתִּבְכְּינָה: (י) וַתֹּאמְרֶנָּה לָּהּ כִּי אַתְּ נָשׁוּב לְעַמְּךָ: (יא) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי שְׁבָנָה בְּנָתִי לָמָּה תֵּלְכְנָה עִמִּי הַעוֹד לִי בָנִים בְּמַעֲרִי וְהָיוּ לָכֶם לְאֲנָשִׁים: (יב) שְׁבָנָה בְּנָתִי לָכֵן כִּי זָקַנְתִּי מֵהָיִוֹת לְאִישׁ כִּי אִמְרָתִי יֵשׁ לִי תִקְוָה גַם הַיִּיתִי הַלְּיָלָה לְאִישׁ וְגַם יְלָדְתִּי בָנִים: (יג) הֲלֵהוּ תִשְׁבְּרֶנָּה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הֲלֵהוּ תַעֲגֶנָּה לְבַלְתִּי הָיִוֹת לְאִישׁ אֶל בְּנָתִי כִּי מֵרֵ לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי יֵצְאָה בִּי יַד יְהוָה: (יד) וַתִּשְׁבְּנָה קוֹלָן

וּתְבַכְינָה עוֹד וּתִשָּׁק עֲרֹפָה לַחֲמוֹתָהּ וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ:
 (טו) וּתֹאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבַמְתָּךְ אֶל עִמָּה וְאֶל אֱלֹהֶיהָ
 שׁוֹבֵי אַחֲרֵי יְבַמְתָּךְ: (טז) וּתֹאמֶר רוֹת אֶל תִּפְגְּעֵי בִי
 לְעִזְבֶּךָ לְשׁוֹב מֵאַחֲרֶיךָ כִּי אֶל אֲשֶׁר תִּלְכִי אֵלַי וּבְאֲשֶׁר
 תִּלְיִנִי אֶלֶיךָ עִמָּךְ עִמִּי וְאֱלֹהֶיךָ אֱלֹהֵי: (יז) בְּאֲשֶׁר תִּמְוֹתֵי
 אֲמוֹת וְשֵׁם אֶקְבֹּר כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יִסִּיף כִּי הַמּוֹת
 יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: (יח) וּתֹרֵא כִּי מִתְאַמְצֶת הִיא לְלַכֵּת
 אִתָּה וּתַחְדֹּל לְדַבֵּר אֵלֶיךָ: (יט) וּתִלְכְּנָה שְׂתִיחֵם עַד
 בְּאֵנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבֹאֲנָה בֵּית לָחֶם וּתְהִי כָּל הָעִיר
 עֲלֵיהֶן וּתִאֲמַרְנָה הַזֹּאת נַעֲמִי: (כ) וּתֹאמֶר אֵלֶיךָ אֶל
 תִּקְרְאֵנָה לִי נַעֲמִי קְרָאן לִי מְרָא כִּי הִמֵּר שְׂדֵי לִי מְאֹד:
 (כא) אֲנִי מִלֵּאָה הִלְכֹתִי וְרִיקִים הִשִּׁיבֵנִי ה' לָמָּה תִּקְרְאֵנָה
 לִי נַעֲמִי וְה' עָנָה בִּי וְשְׂדֵי הָרַע לִי: (כב) וּתִשָּׁב נַעֲמִי
 וְרוֹת הַמוֹאבִּיָּה כִּלְתָה עִמָּה הַשָּׁבָה מִשְׂדֵי מוֹאָב וְהִמָּה
 בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּתַחֲלַת קִצִּיר שְׁעָרִים:

פֶּרֶק ב

(א) וּלְנַעֲמִי מִידַע [מוֹדַע] לְאִישָׁה אִישׁ גְּבוּר חַיִּל
 מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוֹ בְּעֵז: (ב) וּתֹאמֶר רוֹת הַמוֹאבִּיָּה
 אֶל נַעֲמִי אֲלֶכָה נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בְּשִׁבְלִים אַחַר אֲשֶׁר
 אֲמָצָא חֵן בְּעֵינָיו וּתֹאמֶר לָהּ לְכִי בְתִי: (ג) וּתִלְךָ וּתְבוֹא
 וּתִלְקָט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַיִּקֶּר מִקְרָהּ חֲלֶקֶת הַשָּׂדֶה
 לְבַעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ: (ד) וְהִנֵּה בְּעֵז בָּא מִבֵּית
 לָחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכֶךָ יְה':
 (ה) וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרוֹ הַנֹּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה

הזאת: (ו) וַיַּעַן הַנַּעַר הַנֹּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשֹּׁבָה עִם נַעֲמֵי מִשְׁדָּה מוֹאָב: (ז) וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בַעֲמָרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַתְּבוֹא וַתַּעֲמֹד מֵאֵז הַבֶּקֶר וְעַד עֵתָה זֶה שְׁבֵתָה הַבַּיִת מִעֵט: (ח) וַיֹּאמֶר בְּעֵז אֶל רוּת הַלֹּא שָׁמַעַתְּ בְּתִי אֶל תְּלֹכִי לְלֶקֶט בְּשָׂדֵה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה וְכִּה תִדְבְּקִין עִם נַעֲרָתִי: (ט) עֵינֶיךָ בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הַלֹּא צְוִיתִי אֶת הַנַּעֲרִים לְבִלְתִּי נִגְעוּ וְצִמַת וְהִלַּכְתְּ אֶל הַכְּלָיִם וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאַבוּן הַנַּעֲרִים: (י) וַתִּפֹּל עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה וַתֹּאמֶר אֱלֹהֵי מְדוּעַ מִצָּאֵתִי חַן בְּעֵינֶיךָ לְהַפְרִינִי וְאֲנֹכִי נִכְרִיָּה: (יא) וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגַד הַגִּד לִי כֹל אֲשֶׁר עָשִׂיתְּ אֶת חֲמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישׁךָ וַתַּעֲזֹבִי אֲבִיךָ וְאֶמְךָ וְאַרְצְךָ מוֹלְדֹתְךָ וַתְּלֹכִי אֶל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם: (יב) יְשֻׁלָּם ה' פְּעִלְךָ וַתְּהִי מִשְׁכָּרְתְּךָ שְׁלָמָה מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנַפְיוֹ: (יג) וַתֹּאמֶר אֶמְצָא חַן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל לֵב שִׁפְחָתְךָ וְאֲנֹכִי לֹא אָהִיָּה כְּאֶחָת שִׁפְחָתֶיךָ: (יד) וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעֵז לַעַת הָאֵכֶל גִּשְׁי הַלֶּם וְאֶכְלָתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטִבַּלְתְּ פִּתְךָ בַּחֲמֶץ וַתִּשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתִּשְׁבַּע וַתֹּתֵר: (טו) וַתִּקֶּם לְלֶקֶט וַיִּצוּ בְּעֵז אֶת נַעֲרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעַמָּרִים תִּלְקָט וְלֹא תִכְלִימוּהָ: (טז) וְגַם שֵׁל תִּשְׁלוּ לָהּ מִן הַצָּבֹתִים וְעֲזוּבָתֶם וְלֶקְטָהּ וְלֹא תִגְעוּרֶוּ בָּהּ: (יז) וַתִּלְקָט בְּשָׂדֵה עַד הָעֶרֶב וַתַּחֲבֹט אֶת אֲשֶׁר לֶקְטָהּ וַיְהִי כְּאִפְּהָ שְׁעָרִים: (יח) וַתִּשָּׂא וַתְּבוֹא וַתַּעִיר וַתֵּרָא חֲמוּתָהּ אֶת

אֲשֶׁר לִקְטָה וַתּוֹצֵא וַתִּתֵּן לָהּ אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׁבָּעָה:
 (יט) וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוּתָה אֵיפֹה לִקְטֹתָ הַיּוֹם וְאַנְּה עֲשִׂית
 ?הִי מִכִּירָךְ בְּרוּךְ וַתַּגֵּד לַחֲמוּתָה אֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה עִמּוֹ
 וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בַּעַז: (כ)
 וַתֹּאמֶר נַעֲמִי לְכֻלְתָּה בְּרוּךְ הוּא לֵה' אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדוֹ
 אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים וַתֹּאמֶר לָהּ נַעֲמִי קְרוּב לָנוּ
 הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ הוּא: (כא) וַתֹּאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַם כִּי
 אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבָּקִין עַד אִם כָּלוּ אֶת
 כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי: (כב) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי אֵל רוּת כָּלְתָה
 טוֹב בְּתִי כִּי תִצְאִי עִם נַעֲרוֹתַי וְלֹא יִפְגְּעוּ בְךָ בַשָּׂדֶה
 אַחֵר: (כג) וַתִּדְבַּק בַּנְּעָרוֹת בַּעַז לְלֶקֶט עַד כְּלוֹת קְצִיר
 הַשָּׂעִרִים וּקְצִיר הַחֲטִים וַתֵּשֶׁב אֶת חֲמוּתָה:

פֶּרֶק ג

(א) וַתֹּאמֶר לָהּ נַעֲמִי חֲמוּתָה בְּתִי הֲלֹא אֲבָקֶשׁ לְךָ מְנוּחַ
 אֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ: (ב) וְעַתָּה הֲלֹא בַעַז מִדְּעָתָנוּ אֲשֶׁר הָיִית
 אֶת נַעֲרוֹתַי הִנֵּה הוּא זָרָה אֶת גֵּרְוֹן הַשָּׂעִרִים הַלְיִלָה: (ג)
 וְרַחֲצֵת וְסָכַת וְשָׁמַת שְׁמֹלְתְךָ [שְׁמֹלְתִי] עָלֶיךָ וִירַדְתִּי
 [וִירַדְתִּי] הַגֵּרְוֹן אֶל תְּוֹדְעִי לְאִישׁ עַד כְּלוֹתוֹ לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת:
 (ד) וַיְהִי בְשֹׁכְבוֹ וַיִּדְעַת אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם
 וּבָאת וּגְלִית מִרְגְּלֹתַי וּשְׁכַבְתִּי [וְשָׁכַבְתִּי] וְהוּא יִגִּיד לְךָ
 אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: (ה) וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי
 [אֵלַי] אֶעֱשֶׂה: (ו) וַתֵּרַד הַגֵּרְוֹן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָהּ
 חֲמוּתָה: (ז) וַיֹּאכַל בַּעַז וַיִּשָּׁת וַיֵּיטֵב לָבוֹ וַיָּבֵא לְשֹׁכַב
 בַּקָּצֵה הָעֶרְמָה וַתָּבֵא בִלְט וַתִּגַּל מִרְגְּלֹתַי וַתֵּשֶׁב:

(ח) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיַּחֲרֹד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת וַהֲנִה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִרְגְּלוֹתָיו: (ט) וַיֹּאמֶר מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר אֲנֹכִי רוּת אֲמַתְךָ וּפְרֻשֶׁת כְּנֶפֶךָ עַל אֲמַתְךָ כִּי גָאֵל אֶתָּה: (י) וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לֵה' בְּתִי הֵיטִבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי לָכֶת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים אִם דָּל וְאִם עָשִׁיר: (יא) וַעֲתָה בְּתִי אֵל תִּירָאִי כֹל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה לָּךְ כִּי יוֹדַע כָּל שְׁעַר עַמִּי כִּי אֲשֶׁת חֵיל אַתְּ: (יב) וַעֲתָה כִּי אָמְנָם כִּי אִם גָּאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גָּאֵל קְרוֹב מִמּוֹנִי: (יג) לִינִי הַלַּיְלָה וְהִיָּה בְּבִקְרֵי אִם יִגְאָלְךָ טוֹב יִגְאָל וְאִם לֹא יַחְפֹּץ לִגְאָלְךָ וְגִאֲלֶתְךָ אֲנֹכִי חֵי ה' שְׁכַבְתִּי עַד הַבֶּקֶר: (יד) וַתִּשְׁכַּב מִרְגְּלוֹתָיו [מִרְגְּלוֹתָיו] עַד הַבֶּקֶר וַתִּקַּם בַּטְרוֹם [בְּטֶרֶם] יִכִּיר אִישׁ אֶת רַעְיוֹ וַיֹּאמֶר אֵל יוֹדַע כִּי בָאָה הָאִשָּׁה הַגֵּרָוּ: (טו) וַיֹּאמֶר הֲבִי הַמְטַפַּחַת אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְאַחֲזִי בָּהּ וַתֹּאחֲזֵ בָּהּ וַיִּמַּד שֵׁשׁ שְׁעָרִים וַיִּשֶׁת עָלֶיהָ וַיִּבֵּא הָעִיר: (טז) וַתְּבוֹא אֶל חֲמוּתָהּ וַתֹּאמֶר מִי אַתְּ בְּתִי וַתִּגְדַּל לָהּ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָּהּ הָאִישׁ: (יז) וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר [אֵלֵי] אֵל תְּבוֹאִי רִיקָם אֶל חֲמוּתְךָ: (יח) וַתֹּאמֶר שְׁבִי בְּתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְעִין אֵיךְ יִפְלֵ דְבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כָּלֵה הַדָּבָר הַיּוֹם:

פֶּרֶק ד'

(א) וּבַעֲזוֹ עָלָה הַשְּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וַהֲנִה הַגָּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דָּבַר בְּעִזוֹ וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה פֹה פְּלַנִּי אֶלְמַנִּי וַיִּסַּר וַיֵּשֶׁב: (ב) וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזְקֵנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ פֹה וַיֵּשְׁבוּ: (ג) וַיֹּאמֶר לְגָאֵל חֲלֶקֶת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר לְאַחֲיָנוּ

לְאֵלִימֶלֶךְ מְכָרָה נַעֲמִי הַשְּׂבָה מִשְׁדָּה מוֹאָב: (ד) וְאֲנִי
 אֲמַרְתִּי אֶגְלָה אֲזַנְךָ לְאֹמֶר קִנְיָה נִגְדַּד הַיְשָׁבִים וְנִגְדַּד זִקְנֵי
 עַמִּי אִם תִּגְאָל גְּאָל וְאִם לֹא יִגְאָל הַגִּידָה לִּי וְאִדַּע
 [וְאִדְעָה] כִּי אִין זולתך לגאול וְאֲנִי אֲחַרְיֶךָ וַיֹּאמֶר אֲנִי
 אֶגְאָל: (ה) וַיֹּאמֶר בְּעֵז בְּיוֹם קִנּוּתְךָ הַשְּׂדָה מִיַּד נַעֲמִי
 וּמֵאֵת רוּת הַמוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמַּת קִנִּיתִי [קִנִּיתָהּ] לְהַקִּים
 שֵׁם הַמַּת עַל נַחֲלָתוֹ: (ו) וַיֹּאמֶר הַגְּאָל לֹא אוֹכַל לְגַאֹל
 [לְגַאֹל] לִי פֶן אֲשַׁחִית אֶת נַחֲלָתִי גְאָל לְךָ אֶתָּה אֵת
 גְּאֻלְתִּי כִּי לֹא אוֹכַל לְגַאֹל: (ז) וְזֹאת לְפָנַי בְּיִשְׂרָאֵל עַל
 הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל דְּבַר שְׁלֹף אִישׁ נַעֲלוּ
 וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל: (ח) וַיֹּאמֶר הַגְּאָל
 לְבַעֲזוּ קִנְיָה לְךָ וַיִּשְׁלַף נַעֲלוּ: (ט) וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְזַקְנֵי וְכָל
 הָעָם יַעֲדִים אִתָּם הַיּוֹם כִּי קִנִּיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר לְאֵלִימֶלֶךְ
 וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לְכַלְיוֹן וּמַחֲלוֹן מִיַּד נַעֲמִי: (י) וְגַם אֵת
 רוּת הַמוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחֲלוֹן קִנִּיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהַקִּים שֵׁם
 הַמַּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמַּת מֵעַם אַחִיו וּמִשְׁעַר
 מִקוֹמוֹ יַעֲדִים אִתָּם הַיּוֹם: (יא) וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר
 בְּשַׁעַר וְהַזְּקֵנִים יַעֲדִים יְתָן ה' אֵת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ
 כְּרַחֵל וְכַלְאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתִיָּהֶם אֵת בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה
 חַיִּל בְּאִפְרָתָה וּקְרָא שֵׁם בְּבֵית לָחֶם: (יב) וַיְהִי בֵּיתְךָ
 כְּבֵית פָּרְץ אֲשֶׁר יִלְדָה תָּמָר לַיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יְתָן
 ה' לְךָ מִן הַנְּעֵרָה הַזֹּאת: (יג) וַיִּקַּח בְּעֵז אֵת רוּת וַתְּהִי
 לוֹ לְאִשָּׁה וַיְבֵא אֶלֶיהָ וַיְתָן ה' לָהּ הַרְיוֹן וַתֵּלֶד בֶּן: (יד)
 וַתֹּאמְרֶנָּה הַנְּשִׂים אֶל נַעֲמִי בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לְךָ
 גְּאָל הַיּוֹם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: (טו) וְהָיָה לְךָ לְמִשִּׁיב

נִפְּשׁ וּלְכַלְכַּל אֶת שִׁבְתָּךְ כִּי כָלְתָךְ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתָךְ יִלְדְתוּ
אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשְׁבְּעָה בְּנִים: (טז) וְתַקַּח נְעָמִי אֶת
הַיָּלֵד וְתִשְׁתְּהוּ בְּחִיקָה וְתִהְיֶה לוֹ לְאִמָּנָת: (יז) וְתִקְרָאנָה
לוֹ הַשְּׂכָנֹת שֵׁם לְאִמּוֹ יֵלֵד בֶּן לְנְעָמִי וְתִקְרָאנָה שְׁמוֹ
עוֹבֵד הוּא אָבִי יִשְׂי אָבִי דָּוִד: (יח) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרָצַךְ
פְּרָצַךְ הוֹלִיד אֶת חֲצָרוֹן: (יט) וְחֲצָרוֹן הוֹלִיד אֶת רָם וְרָם
הוֹלִיד אֶת עַמִּינָדָב: (כ) וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן
וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹה: (כא) וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת בְּעִז
וּבְעִז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד: (כב) וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשְׂי וְיִשְׂי
הוֹלִיד אֶת דָּוִד:

תוכן

4	הקדמה.....
6	כְּתַבּוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת.....
7	שאלות גורלנו התרבותי ברל כצנלסון.....
9	עכשו אנחנו צריכים תורה חדשה אלחנן ניר.....
10	שיטת השקשוקה נתנאל אלינסון.....
11	תנועה של מסירה.....
12	אתגר המסורת מאיר בוזגלו.....
13	מורה בעצמות ס. יזהר.....
15	דרושים תלמידים הרב אורי שרקי.....
16	המורה זלדה עמוס עוז.....
17	בין לימוד למעשה.....
18	וְהָיָה כְּעֶץ שֶׁתּוֹלַע עַל מַיִם.....
19	הלכה ואגדה חיים נחמן ביאליק.....
20	סוד הקיום בלימוד מרטין בובר.....
22	חכמה ותורה הרב יונתן זקס.....
23	דברים שאין להם שיעור.....
24	הדיבר הבא יהודה עמיחי.....
25	משל הברקים הרמב"ם.....
26	משל המערה אפלטון.....
28	לימוד התורה לשמה אהוד לוז.....

- 29 רציפות ומרד | גרשום שלום
- 30 חכמים ורשעים | ש"י עגנון
- 31 המדינה היהודית | רות גביזון
- 32 מכתב לנעמי | אריאל הורוביץ
- 33 פעולה - סיפור - היסטוריה | חנה ארנדט
- 34 שתי היסטוריות | אליעזר ברקוביץ
- 36 חידוש המחויב לשורשים | אליעזר שביד
- 38 המטפחים והמזניחים | אסף ענברי
- 40 לא דיברנו עוד על "בשביל מה" | משה וינשטוק
- 43 ציפיה והישג | יגאל אלון
- 44 שירי סוף הדרך | לאה גולדברג
- 45 נספח: מגילת רות

כִּי מִלֶּאֱכָזִי יִצְוֶה לְךָ
לִישְׁמֹרֶךָ בְּכֹל דְרָכֶיךָ.

(תהלים צ"א, י"א)